

**Nașterea unui mit postcomunist: vizita Regelui Mihai în România, din
aprilie 1992¹**
**(The birth of a post-Communist myth: visit of King Michael in
Romania, on aprilie 1992)**

Alexandru MURARU

Abstract: The complicate recent history of Eastern and Central Europe was and continue to be a varriable that must be take into account by every political or socio-economic analysis. The beginnings of democracy in this part of Europe meant, for a lot of nations who's past was under the rule of Communism, a tough battle with the reconsideration of their own history. To assume and to rewrite a history released by the remains of historiography, in different senses contaminated from the totalitarian regime represented an expedite. The way that the political, academic and cultural elite has treated this problem was not as expected. On the contrary, it gave birth to a factor and events complex that overlapped a political problem over an historical, memory one. The doctrinal ambiguity, the neopopulist trends, the reinforcement and the retirements of the political reforms have often transformed these political confrontations in veritable *memory restorations*, taken the form of certain reconstructions by the appeal to a continuous present, which is in a full progress. The overlapping levels – historical, political, electoral – arrived that way to generate surprising connotations and progresses, especially because that themselves have subsequent created large expectations, propelling veritable *political mythologies*. The new created spaces by this mix of recent history, of transition and memory helps us to understand the Post-Communist mythological confrontations.

Keywords: *King Michael, Communism, Post-Communism, recent history, memory, transition.*

După cum sublinia istoricul Lucian Boia, perioada de după 1989 „se remarcă prin adaptarea mitologiei istorice și politice, și, îndeosebi a secțiunii contemporane a panteonului național, la pluralismul politic afirmat cu atâta vigoare în urma prăbușirii comunismului. *Conflictele politice se prelungesc în conflicte istorice*”². Astfel, istoria recentă complicată din Europa Centrală și de Est a fost și continuă să fie o variabilă demnă de luat în calcul pentru orice analiză politică sau socio-economică. Începuturile democrației în această parte a Europei au însemnat, pentru multe din națiunile care s-au aflat sub zodia comunismului, o dură luptă cu reconsiderarea propriului trecut. Asumarea și rescrierea unei istorii degajate de tarele istoriografiei, în diferite chei contaminate din perioada totalitară, a reprezentat o urgență. Tratarea ei de către elita politică, academică sau culturală nu a fost, în schimb, pe măsura așteptărilor, ci a dat naștere unui complex de

¹ Acest studiu a fost publicat inițial în volumul Liviu Brătescu, Ștefania Ciubotaru (Coord.), *Monarhia în România – o evaluare: politică, memorie și patrimoniu*, Prefață de Adrian-Silvian Ionescu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2012, pp. 229-239, iar ulterior a devenit un subcapitol din Alexandru Muraru, *Cum supraviețuiește monarhia într-o republică? Regele Mihai, românii și regalitatea după 1989*, Prefață de Emil Hurezeanu, Curtea Veche Publishing, București, 2015.

² Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, București, editura Humanitas, 1997, p. 276.

factori și evenimente ce au suprapus peste o problemă a memoriei, istorică, una politică. Ambiguitatea doctrinară, tendințele neopopuliste, ranforsările și abandonurile reformelor politice și economice au transformat deseori aceste confruntări politice, de care vorbea Lucian Boia, în adevărate *restaurații ale memoriei*, sub forma unor reconstituiri prin apelul la un prezent continuu, în plină desfășurare. Planurile suprapuse – istoric – politic – electoral – au ajuns astfel să genereze conotații și desfășurări surprinzătoare, mai ales că ele însele au creat ulterior largi așteptări, propulsând întocmai și adevărate *mitologii politice*. Spațiile nou create din acest melanj al istoriei recente, al tranziției și al memoriei ajută la înțelegerea confruntărilor mitologice ale tranziției în postcomunism.

Astfel, pentru adepții monarhiei, simbolistica creată în jurul Regelui Mihai, drept stăvilă în calea comunismului și apărător din exil al românilor, a deschis, după revoluția din 1989, *formula unui mit politic* prin eventuala revenire a sa în postura de salvator al națiunii³. Investit imagologic cu menirea reluării firului istoric al revenirii țării sale la valorile interbelice, regele „a beneficiat”, încă de la început, de avantajul neparticipării la viața politică autohtonă. În același timp, obstrucționările autorităților de la București în privința persoanei sale au individualizat imaginea unui personaj istoric, greu accesibil publicului larg. Cele două elemente principale adaugă astfel ingredientele necesare nașterii mitului: sensuri simbolice multiple, precum și un cod de interpretare ce oferă baza de sprijin pentru un asemenea fenomen. Mitul apare, în general, ca o poveste continuă, cu elemente reale și imaginare, încrustate în structura sa.

Primul pilon al mitului a fost conturat de creațiile polemice ale intelectualilor de centru-dreapta. Aceștia vedeau în Regele Mihai un continuator al instituției monarhice, iar, în al doilea rând, regalitatea era privită ca o metodă de asanare morală a societății românești, înafara unui program politic articulat. Regele reprezenta astfel, în viziunea acestora, alternativa ca tip de civilizație politică (în contrast, de exemplu, cu deciziile noii puteri în problema opoziției și a protestelor), o nostalgie față de lumea generației dintre cele două războaie mondiale, o posibilă șansă de a reînnodea firul proiectului pașoptist⁴. Referindu-se la acest fenomen, politologul Daniel Barbu a apreciat că: „Tema morală a adevărului revine și ea în umbra ideii monarhice: «a spune adevărul» despre trecut și

³ *Ibidem.*

⁴ Arthur Suci, „Prefață”, în Alexandru Muraru, *Republica monarhică. Aportul familiei regale la integrarea euro-atlantică a României*, Editura Junimea, Iași, 2009, p. 11.

despre persoana regelui detronat ar fi unica posibilitate de a convinge majoritatea de utilitatea instituției monarhice, singura șansă de a ancora valorile în pozitivitatea unei experiențe istorice și de a le da o «o față umană»⁵. Pe de altă parte, mitul părintelui salvator, al unui lider care nu fusese atins de spiritul României celor patru decenii de comunism, un om care reprezentase singurul reper major al lumii libere românești, al emigrației politice, era un fenomen în plină expansiune; iată ce declară Barbu în acest sens: „(...) Căci fostul rege părea să întrupeze valorile democrației și libertății ce ar fi caracterizat România precomunistă, fiind considerat o figură vie a acestor valori, un martor de neînlocuit al validității lor, o instanță supremă de omologare a speranței de schimbare. Întoarcerea sa ar fi contribuit deci, în mod spontan și aproape magic, la reactualizarea originilor, la instaurarea valorilor și, o dată cu ele, la venirea la putere a elitei intelectuale”⁶.

Revenirea regelui în țară după prăbușirea comunismului a fost una din cele mai controversate teme ale anilor postdecembriști, un adevărat „test pentru disponibilitatea autorităților române de a repara nedreptățile trecute față de propriii cetățeni”⁷. Singura reîntoarcere a monarhului până în februarie 1997 s-a petrecut la doi de ani de la evenimentele din decembrie 1989. Considerată deopotrivă o problemă politică și juridică de autoritățile postcomuniste, permiterea accesului a fost adusă până și în discuția Consiliului European⁸, ca o problemă gravă, ce afecta drepturile omului și demnitatea persoanei⁹. După cercetările noastre, există numeroase tentative eșuate sau oprite ale regelui Mihai de a intra în România în perioada 1990-1997. În nu mai puțin de 10 cazuri (2 expulzări, 8 respingeri oficiale a cererilor de viză și diverse alte ocazii, previzibile ca deznodământ și abandonate de rege)¹⁰, autoritățile române blochează sistematic intrarea

⁵ Daniel Barbu, *Republica absentă: Politică și societate în România postcomunistă*, Editura Nemira, București, 1999, p. 193.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Tom Gallagher, *Democrație și naționalism în România: 1989-1988*, trad. de Simona Ceaușu, Editura All Educational, București, 1999, p. 139.

⁸ Dan Spanily, „Neacordarea vizei MS Regelui – în atenția Consiliului European”, în *Cotidianul*, Anul V, Nr. 149 (1194), 29 iunie 1995, p. 1.

⁹ Adrian Cioroianu, „Dezbateri de formă, indiferență de fond”, în *Sfera Politicii*, anul VIII (2000), nr. 81, p. 3.

¹⁰ Luăm în considerare următoarele tentative și momente: (11-18) aprilie 1990 – Intenția Regelui de a reveni în țară este blocată; inițial, monarhului i se acordă viza, după care Guvernul României declară vizita inoportună; (25) decembrie 1990 – cunoscutul moment în care Regele reușește să treacă granița în România, dar numai după câteva ore este întors de pe autostrada București-Pitești și somat să părăsească

regelui în spațiul românesc, invocând diverse motive: lipsa cetățeniei române și calitatea de cetățean străin, nerecunoașterea de către Mihai I a ordinii constituționale (cu toate că monarhul acceptă legea fundamentală la 1 decembrie 1993¹¹), nevoia de „liniște” în preajma unor momente electorale sau aniversare, precum și argumente birocratice, cum a fost cazul încercării de a veni în țară în noiembrie 1993 sau octombrie 1994. Adrian Niculescu remarcă, de asemenea, că lipsa unei legi care să interzică accesul monarhului în țară pentru un număr de ani – așa cum s-a întâmplat în Italia (1948), Grecia (1993), Franța (1870-1950) – a „servit” decidenților politici care au afișat „aere de liberalism și toleranță” și au reușit să întrețină astfel artificial un subiect instrumentat politic¹².

Toate acestea au creat o emulație negativă suplimentară asupra puterii nou instalate la București și au adăugat regelui aura unui personaj aparte, pentru care se desfășura mereu o întreagă pleiadă de motive, semnificații și forțe (individuale și/sau instituționale) pentru a-i bloca accesul. Apărea, astfel, un contrast puternic între mijloacele folosite și intenții, dar mai ales între calitatea adversarilor. În acest sens, referindu-se la campania de denigrare dusă împotriva regelui Mihai, Andrei Pleșu sublinia, într-o scrisoare deschisă adresată președintelui Ion Iliescu¹³, în decembrie 1993, că „bunul gust” și o „anumită stilistică a conducerii” obligă spre „adversari onorabili

România la bordul unui avion militar; (10-12 august) 1992 – Regele este invitat la Timișoara, Iași și Brașov, însă secretarul de stat din Ministerul Afacerilor Externe, Teodor Meleșcanu, merge la Versoix pentru a explica familiei regale motivele neacordării vizei; (15-20) octombrie 1992 – vizită amânată prin refuzul autorităților române de a acorda viza regelui de ședere în România pentru trei luni; (24) decembrie 1992 – regele Mihai intenționează să vină în România (la Timișoara și București), dar vizita e anulată, monarhul anunțând ulterior că autoritățile române au impus „condiții de neacceptat”; (7-23) aprilie 1993 – în urma invitației Sfântului Sinod de a fi în România cu ocazia sărbătorilor pascale, regele Mihai și regina Ana depun cererile de viză la Ambasada României de la Berna, acestea fiind respinse la 23 aprilie; (6-18) noiembrie 1993 – la invitația Consiliului municipal Timișoara, Regele este invitat pentru sărbătorirea zilei naționale, acceptă invitația, însă autoritățile române refuză acordarea vizei, motivând inadvertența numelui din pașaport; (8-28) aprilie 1994 – după același scenariu, regele Mihai și regina Ana depun cererile pentru viză, în vederea sărbătoririi Paștelui în România, însă refuzul autorităților de a permite accesul îl determină pe monarh să anunțe la 28 aprilie anularea vizitei programate; (10) august- (7) octombrie 1994 – regele este invitat la simpozionul internațional „23 august în istoria României”, prilejuit de semicentenarul actului de la 23 august 1944, ce urma să aibă loc la 8-9 octombrie 1994. La 13 septembrie 1994, Ministerul Afacerilor Externe anunță oficial că refuză acordarea vizei regelui, monarhul sosește totuși, fiind însă expulzat după o oră petrecută pe aeroportul Otopeni. Motivul oficial al autorităților a fost că „vinerea nu se acordă vize de intrare în țară”; (13) noiembrie 1995 – Guvernul României nu îi permite Regelui să participe la funeraliile liderului PNȚCD, Corneliu Coposu, refuzându-i, din nou, acordarea unei vize turistice.

¹¹ „Majestatea Sa va veni oricum în țară”, în *România Liberă*, Serie nouă ,nr. 1378, 6 octombrie 1994, p. 3.

¹² Adrian Niculescu, „Și dacă ei nu se tem?”, în *Dilema*, Anul II, Nr. 100, 9-15 decembrie 1994, pp. 14-15.

¹³ „Andrei Pleșu ia poziție față de refuzul autorităților române de a permite Regelui Mihai accesul în propria țară”, în *România Liberă*, Serie nouă – nr. 1126, 10 decembrie 1993, p. 1.

(chiar dacă incomozi), unor alianțe dezonorante (chiar dacă, pe termen scurt, liniștitoare)” și îi atrăgea atenția președintelui asupra anturajului dominat de „oameni care au slujit *falsul* consens al «epocii de aur»”, precum și că reconcilierea națională nu se putea produce înafara unui criteriu și discernământ moral. De asemenea, Andrei Pleșu face și o panoplie a personajelor ce populează coridoarele puterii, ce-i transformă pe inamicii politici în subiectul primar al unor „discreditări sistematice”; filosoful conchide că cei care-l denigrau pe monarh nu erau altceva decât slujitorii fostului dictator, cei care transformaseră istoria în „ograda dezământată a propriei lor vanități”, mai exact „istorici oboșiți în serviciul dezinformării comuniste, agronomi semi-docți și ambițioși, tineri politicieni desfigurați de oportunism, vechi uteciști prost-crescuți, funcționari politici mărunți, inexpresivi, gata să se gudure pe lângă orice șef”¹⁴.

Recursul la considerentul lipsei cetățeniei române¹⁵ a fost și suportul juridic pentru care regele, neposedând un pașaport românesc valabil, a fost nevoit să solicite mereu viză. Autoritățile comuniste retrăseseră regelui și familiei sale dreptul de a reveni în țară, printr-un decret al Ministrului Justiției și al Consiliului de Miniștri, la 28 mai 1948¹⁶ – în urma dezavuării actului abdicării și a acuzațiilor oficiale înaintate de regele Mihai la Londra și apoi la New York, împotriva puterii de la București, în același an – dar în care se regăsea o gravă eroare de natură juridică. Dincolo de faptul că această decizie a Guvernului condus de Petru Groza nu era însoțită de o motivație și de un raport al ministrului de resort, așa cum se proceda în baza unei legi organice și a unui decret-lege¹⁷, „retragerea naționalității” este, înainte de toate, un nonsens juridic, naționalitatea fiind asumată în chip exclusiv și în mod voluntar. Decizia politică, arbitrară și ilegală a autorităților comuniste a servit drept temei pentru guvernele postdecembriste care au refuzat primirea regelui în propria țară. Astfel, Petre Roman¹⁸, Ion Iliescu ș.a. au invocat

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ Pentru o analiză detaliată a acestei chestiuni vezi Eleodor Focșeneanu, „Cetățenia Regelui Mihai I”, în *România Liberă*, Anul XLIX, Serie nouă, nr. 558, 31 decembrie 1991, pp. 1, 3.

¹⁶ Vezi Monitorul Oficial nr. 122 din 29 mai 1948.

¹⁷ Se face referire la *Legea privind dobândirea și pierderea cetățeniei române* publicată în Monitorul Oficial nr. 16 din 19 ianuarie 1939 și a *decretului-lege privind retragerea naționalității române a celor care aveau, peste hotare, purtări care încălcau fidelitatea față de propria țară* – Monitorul oficial nr. 290 din 9 Decembrie 1940.

¹⁸ Eleodor Focșeneanu, „Cetățenia Regelui Mihai I”, art. cit.

în repetate rânduri acest argument, iar câteva proiecte inițiate pentru redobândirea cetățeniei au fost oprite din motive eminamente politice¹⁹.

Vizita Regelui Mihai din 26-29 aprilie 1992 (sau „vizita de 72 de ore”, cum a fost sugestiv intitulată), întreprinsă în România cu ocazia sărbătorilor pascale, „pune în evidență prin proporțiile și fervoarea manifestației politice, ca și prin înalta încărcătură simbolică și religioasă a evenimentului, un grad cu totul remarcabil de mitificare a persoanei, funcției și misiunii sale istorice”²⁰. Singura vizită a monarhului român în peste patru decenii de regim totalitar, la care se adaugă alți șapte ani de opreliști, interdicții și abuzuri, scoate în evidență dimensiunea unui fenomen incert, un amestec de euforie socială, emoție spontană și curiozitate evenimentială.

Parcurgerea comentariilor și polemicilor purtate în presa momentului aduce în discuție elemente de mit ipostaziate într-o serie de formule pe care le regăsim în majoritatea scrierilor de publicistică. Polemica este numeroasă și complexă prin simbolistica ei. Există, înainte de conturarea acestora, câteva elemente care dau substanță construcției mitologice și o plasează în anturajul postcomunismului: *momentul evenimentului, actorii, dimensiunea politică și atitudinile*.

Momentul evenimentului este determinat, într-o mare măsură, de contextul politic. Înaintea alegerilor parlamentare și prezidențiale din 1992, după confruntări interne majore (mineriadele din ianuarie, februarie, iunie 1990), „spargerea” Pieței Universității, demolarea Guvernului Roman (mineriada din septembrie 1991), vizita din aprilie 1992 deschide, prin urmare, definitiv și empiric, pentru perioada tranziției, problema monarhiei, cu încărcătura simbolică de rigoare.

Actorii se împart în trei categorii: 1) *Familia Regală* (ce degajă imaginea unității și a speranței), iar prin participarea nepotului regelui (Nicolae, fiul Principesei Elena, cea de-a doua fiică a Regelui) apare formula puterii generaționale); 2) *Biserica* (prin invitația adresată de ÎPS Pimen cuplului Regal și acordarea unei semnificații și a unei importanțe deosebite pe toată perioada evenimentului); 3) *participarea populară* (primirea la de la mânăstirea Putna, intrarea în București – momentul trecerii simbolice pe sub Arcul de

¹⁹ Daniel Uncu, „Mircea Ionescu Quintus: «Am înaintat de două ori proiectul de retrocedare a cetățeniei române, Regelui Mihai»”, în *România Liberă*, Anul LI, Nr. 14961, Serie nouă, nr. 927, 22 aprilie 1993, p. 3.

²⁰ Mihai Coman, „La Ritualisation de la visite du Roi Mihai I à l’occasion des Pâques”, în *Analele Universității București, istorie 1993-1994*, pp. 79-89 apud Lucian Boia, *op. cit.*, p. 276.

Triumf, momentul salutului mulțimii din Piața Universității, vizita la mănăstirea de la Curtea de Argeș și reculegerea la mormintele înaintașilor, revenirea în București și primirea la biserica Sf. Gheorghe).

Dimeniunea politică. Așa cum remarcă și Ilie Șerbănescu²¹, deși a fost o condiție impusă de autoritățile române – ca vizita să aibă un caracter particular –, încărcătura politică a fost dată evenimentului în primul rând de obstrucționările anterioare (deci sporirea capitalului politic și simbolic al Regelui) și de proba contactului cu mulțimea. Retorica indirectă între intelectualii români, majoritatea susținători de conjunctură ai restaurației monarhice, frica autorităților (zvonul refugiului reprezentanților Guvernului în afara Bucureștiului), replicile lui Ion Iliescu la adresa Regelui în urma vizitei (negarea soluției monarhice) au degajat o încărcătură politică semnificativă.

Atitudinile. Formatori de opinie consacrați, oameni de televiziune, istorici, publiciști au dezvoltat, la unison, o consternare și o emoție puternică. Scrise sub autoritatea momentului (numeroase texte fiind triumfaliste, cu tentă propagandistă sau patetică²²), materialele semnate de Gabriel Liiceanu, Alexandru Paleologu, Octavian Paler, Cornel Nistorescu, Emil Hurezeanu, Andrei Pippidi, Ion Cristoiu, Tia Șerbănescu, Vartan Arachelian, Tudor Octavian, Ștefan Augustin Doinaș, Horia Bernea, Mihai Șora ș.a. au introdus registre de interpretare imagologice diferite și au făcut apel la teme spirituale, istorice, politice sau sociale²³.

Formulele care dezvoltă nașterea mitului postcomunist transpun, printre altele, imaginea Regelui într-un purtător absolut de legitimitate sau a regăsirii acesteia: „MS Mihai I rămâne Suveranul legitim al României, îndepărtat de pe tron printr-un abuz major și împiedicat după 22 Decembrie 1989, de asemenea, într-un mod abuziv, să-și reia prerogativele printr-o firească reînnoire a firului legalității.”²⁴; „Acest prefix (ex) nenorocit care minte despre un rege ce nu a încetat niciodată să fie Rege, pentru simplul

²¹ Ilie Șerbănescu, „Pe sub Arcul de Triumf”, în *Expres*, 28 aprilie – 4 mai 1992.

²² Vezi în acest sens conflictul creat în interiorul Grupului de Dialog Social, evidențiat de editorialele-protest ale lui Andrei Cornea și Gabriel Andreescu - Andrei Cornea, „Delir monarhic”, în *Revista 22*, Anul III, Nr. 19 (120), 15-21 mai 1992, p. 4; Gabriel Andreescu, „Scrisori” în *Revista 22*, Anul III, Nr. 23 (124), 12-18 iunie 1992, p. 2.

²³ Pentru o colecție de articole/simboluri și coduri de interpretare reflectate în presa vremii, în urma vizitei regelui Mihai din aprilie 1992, vezi lucrarea *Majestate, nu pleca!*, Editura Anastasia, București, 1992, *passim*.

²⁴ Ilie Păunescu, „De Paștele acesta”, în *Dreptatea*, 24 aprilie 1992.

fapt că a fost forțat să plece, fără consultarea poporului, de către actualii noștri ex-comuniști”²⁵; „reacția unui popor când își recunoaște adevăratul conducător”²⁶. Formula miraculoasă a salvatorului, a omului providențial apare, cu aceeași ocazie, în textele lui Alexandru Paleologu²⁷, Sanda Aronescu²⁸, Tia Șerbănescu²⁹ ș.a.: „învierea chinuitului neam românesc dintre vechile hotare”³⁰. De asemenea, ipostaze asemănătoare putem identifica în articole semnate de Nicolae Stroescu Stănișoara³¹, Dan Pavel³², Sorin Mărculescu³³, Tudor Artenie, Constantin Severin și Vasile Iancu³⁴. Formula purtătorului de speranță - „Majestatea Sa a fost în toți anii de teroare o speranță și o candelă”³⁵ a fost îmbrățișată și utilizată de Tia Șerbănescu³⁶, Apostol Stan³⁷, Barbu Cioculescu³⁸ și Sorana Coroamă Stanca³⁹.

Au existat, de asemenea, cel puțin două formule mitice suplimentare adiacente celor enunțate mai sus și care au conexas euforia momentului cu trecutul și viitorul. Teza legitimității regelui este construită astfel pe dimensiunea instituțională și actuală a regimului monarhic. În acest sens, prima – alternativa monarhiei constituționale – apare în mod frecvent cu enumerarea avantajelor și mai ales în contrast cu republica postrevoluționară. Aceasta din urmă a fost ipostaziată, în materialele publicate în preajma

²⁵ Gabriel Liiceanu, „Câteva precizări despre logica lui «ex-»”, în *România Liberă*, Anul L, Nr. 14674, Serie nouă, nr. 640, 29 aprilie 1992, pp. 1,2.

²⁶ Sorin Dumitrescu, „Monarhul și monahul”, în *Ibidem*, Anul L, Nr. 14676, Serie nouă, nr. 642, 1 mai 1992, p. 1.

²⁷ Alexandru Paleologu, „Adevărat a înviat”, în *Cotidianul*, Anul II, Nr. 81(246), 25 aprilie 1992, p. 2.

²⁸ Sanda Aronescu, „Regii sunt oglinda alcătuirii sufletului”, în *Ibidem*, Anul II, Nr. 81(246), 25 aprilie 1992, p. 2.

²⁹ Tia Șerbănescu, „Contravizita”, în *România Liberă*, Anul L, Nr. 14676, Serie nouă, nr. 642, 1 mai 1992, p. 1.

³⁰ Sanda Aronescu, „Regii sunt oglinda alcătuirii sufletului”, art. cit.

³¹ Nicoale Stroescu Stănișoara, „În loc de prefață”, în *Majestate, nu pleca!*, ed. cit., pp. 1-3.

³² Dan Pavel, „Mai mult decât referendum”, *Revista 22*, Anul III, Nr. 17 (118), 1-7 mai 1992, p. 3.

³³ Sorin Mărculescu, „Regele vindecător”, în *România Liberă*, Anul L, Nr. 14674, Serie nouă, nr. 640, 29 aprilie 1992, p. 3.

³⁴ Tudor Artenie, Constantin Severin, Vasile Iancu, „«Să ne trăiești, Măria Ta!»”, în *Ibidem*, Anul L, Nr. 14674, Serie nouă, nr. 640, 29 aprilie 1992, p. 3.

³⁵ Carmen Dumitrescu, „Majestate, sunteți așteptat de 45 de ani”, în *Cotidianul*, Anul II, Numărul 81 (246), 25 aprilie 1992, p. 2.

³⁶ Tia Șerbănescu, „Contravizita”, art. cit.

³⁷ Apostol Stan, „Ne-am regăsit legitimitatea”, în *Cotidianul*, Anul II, Numărul 82 (247), 29 aprilie 1992, p. 2.

³⁸ Barbu Cioculescu, „Speranța întrupată”, în *Dreptatea*, 30 aprilie 1992.

³⁹ Sorana Coroamă Stanca, „Lacrimile Micului Prinț”, în *România Liberă*, Anul L, Nr. 14675, Serie nouă – nr. 641, 30 aprilie 1992, p. 5.

vizitei din 1992, prin delegitimare istorică și ambiguitate constituțională⁴⁰. Odată cu ideea revenirii la forma de guvernământ care a consacrat România modernă, publiciștii au adus în discuție cel de-al doilea supliment al formulei de legitimizare, și anume continuitatea dinastică, formula urmașului la tron.

Prezența viitorului Principe Nicolae la manifestările de la Putna și București ne face să intuim că acest detaliu nu a fost întâmplător. Emoția întâlnirii cu nepotul Regelui, așa cum afirmă Tia Șerbănescu, „ca o prelungire subtilă a speranțelor”⁴¹, întărește ideea continuității familiei regale, neglijând astfel detaliul legii salice. Scriitorul optzecist Liviu Ioan Stoiciu a comparat chiar destinul fiului Principesei Elena cu cel al Regelui Mihai, aducând în discuție prima domnie a monarhului, la numai șase ani⁴². Chestiunea legitimității a fost abordată nu numai în cazul persoanei regelui și a reprezentărilor instituției regale, ci și prin semnificațiile evenimentului în sine. Apostol Stan a opinat că evenimentul din 1992 a verificat tocmai măsura în care monarhia, ca instituție, își putea regăsi legitimitatea în noua societate românească⁴³.

Valoarea mitologică a vizitei regale a fost susținută puternic de prezența Bisericii. Ritualizarea sărbătorii de la Putna a reușit, prin prezența unor amănunte noi, să dea o aură de miracol⁴⁴ întregului itinerariu. Generarea vizitei, pelerinajul la mormântul lui Ștefan cel Mare (elogiat de istoriografia proletcultistă, el devine astfel un mit istorico-politic), asistența instituției creștine pe toată durata evenimentelor (Putna, București, Curtea de Argeș), smerenia asumată și afișată a regelui, precum și elementele ritualizante din momentul întâmpinării la Putna (cu primire voievodală), întăresc o relație sacralizată de dimensiunile religioase ale regalității. Sorin Dumitrescu a evidențiat chiar că Regele a intrat în București însoțit de un călugăr⁴⁵, trimitere directă la tradiția *descălecatului* în

⁴⁰ Sanda Aronescu, „Regii sunt oglinda alcătuirii sufletului”, art. cit.; Apostol Stan, „Ne-am regăsit legitimitatea”, art. cit.; Ioan Buduca, „Situatie poloneză, soluție spaniolă”, în *Cuvântul*, aprilie-mai 1992; Vartan Arachelian, „Repararea unei despărțiri dintre Rege și Patrie”, în *Cotidianul*, Anul II, Numărul 82 (247), 29 aprilie 1992, p. 2; Adrian Niculescu, „Dacă s-ar întoarce Coroana la București”, în *Revista 22*, Anul III, Nr. 17 (118), 1-7 mai 1992, p. 6.

⁴¹ Tia Șerbănescu, „Onoarea salvată”, în *România Liberă*, Anul L, Nr. 14675, Serie nouă – nr. 641, 30 aprilie 1992, p. 1.

⁴² Liviu Ioan Stoiciu, „Prințul moștenitor la tronul României a înviat din basmele românilor”, în *Cotidianul*, Anul II, Numărul 83 (248), 30 aprilie 1992, p. 2.

⁴³ Apostol Stan, „Ne-am regăsit legitimitatea”, art. cit.

⁴⁴ Tia Șerbănescu, „Onoarea salvată”, art. cit.

⁴⁵ Sorin Dumitrescu, „Monarhul și monahul”, în *România Liberă*, Anul L, Nr. 14676, Serie nouă – nr. 642, 1 mai 1992, p. 1.

istoria legendară a românilor. Toate acestea au contribuit, în perspectiva construcției mitologice postcomuniste, la nașterea imaginii joncționale dintre monarh și popor⁴⁶. Mai mult, metafora monarhului pribeag, alături de monahul pelerin⁴⁷, a reluat în profunzime tema dublei misiuni a regelui – de uns a lui Dumnezeu și de întâistător al poporului, ipostaziată de celebrul enunț „prin grație divină și voință națională”.

Fiind unul din pilonii mitului vizitei regale, formula ritualizantă a relației *rege – biserică – popor* a fost introdusă de unii comentatori prin redobândirea menirii creștine a instituției religioase. În același sens, aceștia⁴⁸ au vorbit despre începutul unei revoluții pașnice înfăptuită de Biserică, în fruntea căreia s-ar fi aflat un nou lider de conștiință, în speță ÎPS Pimen, Mitropolitul Sucevei și Rădăuților. Prezența instituției de cult în centrul vizitei regelui a născut metafore interesante pentru un asemenea moment: „învierea României crucificate”⁴⁹, „cea mai mare mântuire morală și spirituală”, „revelație și sărbătoare națională”⁵⁰. De asemenea, ideea dublei reîntoarceri – a credinței confiscate de comuniști și a lui Dumnezeu⁵¹, culminând cu aprecierea din editorialele lui Gabriel Liiceanu referitoare la sacralizarea imaginii Regelui și a poporului – „Un domn, un rege, un monarh există pentru a garanta că un popor poartă în el ceva sfânt”⁵² –, toate acestea au atribuit simbolic, Bisericii, un rol istoric⁵³. Politologul Dan Pavel a vorbit în aceeași cheie despre recăpătarea prestigiului Bisericii Ortodoxe Române după comunism. Potrivit acestuia, instituția religioasă, prin contribuția sa la desfășurarea vizitei lui Mihai I, a refăcut unitatea dintre „simbolic” și „concretul istoric”⁵⁴.

Dinamismul construcției mitologice a fost dat și de amplificarea disputei dintre monarhiști și antimonarhiști, mai ales că, așa cum au apreciat unii comentatori, înainte de acest eveniment, polemica dintre cele două categorii antitetice era inexistentă. Mai mult, momentul vizitei a dezvăluit și absența unui filon republican: „Un curent de opinie contrar nici nu există, de fapt. Antimonarhiștii sunt extrem de puțini în România și nu

⁴⁶ *Ibidem.*

⁴⁷ *Ibidem.*

⁴⁸ Tudor Artenie, Constantin Severin, Vasile Iancu, „Să ne trăiești Măria Ta!”, art. cit.

⁴⁹ Gheorghe Grigurcu, „Regele și Învierea”, în *Dreptatea*, 30 aprilie 1992.

⁵⁰ Nicoale Prelipceanu, „Anul acesta Paștele a fost sărbătoare națională”, în *Ibidem*, 30 aprilie 1992.

⁵¹ *Ibidem.*

⁵² Gabriel Liiceanu, „De ce regi?”, art. cit.

⁵³ *Ibidem.*

⁵⁴ *Ibidem.*

reușesc să determine ceea ce s-ar putea numi o convingere fermă, larg răspândită”⁵⁵. Vartan Arachelian a observat că tocmai oprirea accesului în țară a lui Mihai I, imediat după revoluție, a sporit popularitatea acestuia – „La început puțini au fost cei care au îmbrățișat această idee, uriașă e azi mulțimea care are conștiința acestui fapt” –, completând în același timp că obstrucționările și propaganda din trecut „au revelat mulțimilor importanța regalității în cauționarea democrației”⁵⁶. În același registru al confruntării simbolice dintre adepții și contestatarii regalității, Cornel Nistorescu a subliniat lipsa cadrului adecvat luării unei decizii în cunoștință de cauză de către români și a adus, totodată, în discuție crearea „Ligii Antimonarhice” de către „oameni preocupați de putere ce au scornit patimi și minciuni”⁵⁷. În urma vizitei familiei regale în țară, jurnalistul Horațiu Pepine a sesizat că, datorită unei dedublări a societății românești, Mihai I a devenit, dintr-o dată, un lider de conștiință a unei părți semnificative din societate⁵⁸.

Nașterea mitului postcomunist a presupus și ideea unei confruntări – directe sau indirecte – între istorie și prezent. Declarațiile lui Ion Iliescu dinainte și de după vizita regală au încărcat această construcție mitologică cu ideea duelului. În opinia celor mai mulți comentatori a fost vorba de o dispută imagologică, dintre o idee și realitatea obiectivă. Șeful statului s-a arătat foarte deranjat nu doar de ecoul creat în jurul vizitei monarhului, dar mai ales de diferitele speranțe pe care le-a născut acest eveniment. Președintele a ținut să precizeze că „nu regele va rezolva problemele românilor”, insistând în același timp și pe diferența modului în care este percepută suveranitatea într-o republică, respectiv monarhie⁵⁹. Dacă, în concepția lui Ion Iliescu, regele apare ca un „purtător de cuvânt întârziat al unui ideal și a unei instituții care nu e decât «o relievă a trecutului, nefuncțională și anacronică»”, aventura regală a fost comparată de martorii prezenți la eveniment cu un flux de comunicare și speranță⁶⁰, cu un act al reluării istoriei

⁵⁵ Ilie Păunescu, „De paștele acesta”, art. cit.

⁵⁶ Vartan Arachelian, „Repararea unei despărțiri dintre Rege și Patrie”, art. cit.

⁵⁷ Cornel Nistorescu, „Veniți acasă, oameni buni!”, în *Expres*, 28 aprilie-4 mai 1992.

⁵⁸ Horațiu Pepine, „Unde vor duce limitările constituționale”, în *Revista 22*, Anul III, Nr. 17 (118), 1-7 mai 1992, p. 3.

⁵⁹ Victor Nițelea, „Republicanism și cooperativism”, în *Adevărul*, Serie nouă – anul III, nr. 642, 30 aprilie 1992, p. 3.

⁶⁰ Nicoale Stroescu Stănișoara, „În loc de prefață”, în *Majestate, nu pleca!*, ed. cit., pp. 1-3.

de la 30 decembrie 1947⁶¹, cu o continuare firească a ceea ce s-a început în 1989 sau chiar cu o concretizare a speranțelor revoluției române⁶².

Această atribuire a obiectivelor și idealurilor revoluționare momentului din 1992 a fost împărtășită de mulți publiciști. În plus, avansarea comparației și a continuității în relația simbolică Revoluție – *Fenomenul Piața Universității – Vizita regală* poate fi astăzi înțeleasă prin nevoia unor repere mitologice în construcția unei opoziții, dacă nu durabile și autentice, cel puțin imagologice. Remarcăm, de asemenea, o idee restantă a constituționaliștilor și liderilor politici români avansată în presa vremii. Lipsa unui referendum asupra formei de guvernământ a perpetuat această discuție. Evenimentul din 1992 a fost calificat drept un referendum „spontan” / ”veritabil” asupra monarhiei. Andrei Pippidi a dezvoltat această idee și a ajuns la concluzia că ea poate fi privită drept „regăsirea onoarei”. Mai mult, evenimentul a fost calificat de Marin Bucur și Horațiu Pepine ca o confirmare neașteptată a popularității⁶³.

Secvența trecerii pe sub Arcul de Triumf a amplificat tensiunea mitologică și a sporit imaginea revenirii triumfale din istorie a regelui. Doina Uricariu a observat atunci că această imagine era un „semn al suvernității”⁶⁴, în timp ce Ilie Șerbănescu⁶⁵ a vorbit despre o simbolistică aparte, ce a deschis apetitul oamenilor simpli pentru legitimarea istorică a personajelor politice. De asemenea, Carmen Dumitrescu⁶⁶ a văzut în momentul de la Curtea de Argeș reînnoirea jurământului față de români al familiei regale.

Cifra participanților la vizita regelui a fost un mit în sine. De la evaluări care anunțau câteva zeci de mii de persoane (*France Press*), la sute de mii (*Reuter* și *Associated Press* – „o sută de mii de români”) și până la cifra dată de *CNN* – un milion de participanți, majoritatea aprecierilor au întărit ideea unei explozii de curiozitate. A existat, totodată, și o zvonistică adiacentă a momentului, care specula că, în cazul în care

⁶¹ Marin Bucur, „Încoronarea României”, în *Cotidianul*, Anul II, Numărul 82 (247), 29 aprilie 1992, p. 2

⁶² *Ibidem*.

⁶³ *Ibidem*; Horațiu Pepine, „Unde vor duce limitările constituționale”, art. cit.

⁶⁴ Doina Uricariu, „Despre Suveranitate”, în *Dreptatea*, 6 mai 1992.

⁶⁵ Ilie Șerbănescu, „Pe sub Arcul de Triumf”, art. cit.

⁶⁶ Carmen Dumitrescu, „Mihai I nu și-a încălcat jurământul de credință și iubire pentru țara sa”, în *Cotidianul*, Anul II, Numărul 82 (247), 29 aprilie 1992, p. 6.

un candidat de dreapta ar câștiga proximele alegeri prezidențiale, s-ar produce o imediată predare a puterii în favoarea Regelui Mihai⁶⁷.

Nașterea mitului postcomunist a fost anticipată de o parte a comentatorilor, care au intuit, prin formule diverse, crearea, pentru istoria recentă, a unei legende evenimentiale. Astfel, Carmen Dumitrescu s-a referit la o „dată pentru viitorime”⁶⁸, Nicolae Prelipceanu a reținut „zvonorile din mulțime”⁶⁹, iar Barbu Cioculescu a vorbit despre rămânerea datei în calendarul istoric ca o reluare a legăturii dintre monarhie și popor⁷⁰. În același registru, Raluca Stroe Brumariu a subliniat revelația adevăratului drum pe care ar trebui să-l urmăm⁷¹, în timp ce jurnalistul Ion Cristoiu a arătat că erodarea personalităților politice va duce la nevoia unei autorități marcante pe care românii s-o mitizeze⁷². Tot Ion Cristoiu a fost cel care a înaintat două teze interesante⁷³. El a luat în considerare o posibilă autogenerare a vizitei de către autoritățile române și a evidențiat că s-ar produce astfel un succes dublu în favoarea lui Iliescu: acesta ar apărea în fața Occidentului ca un democrat convins, iar guvernarea condusă de Petre Roman ar fi fost atacată într-un punct vital pentru că s-ar crea o antiteză cu obstrucționările repetate ale perioadei 1990-1992. În același registru, Cristoiu a reușit să anticipeze forța proiectului candidaturii Regelui la Președinție. Peste nu mai puțin de două luni, Partidul Național Liberal a lansat această propunere, generând unul din cele mai viu disputate proiecte politice din perioada postdecembristă.

Așadar, memoria colectivă a reținut vizita Regelui Mihai drept un eveniment major, tratat într-o cheie postcomunistă: încărcat de o euforie și o energie inimaginabilă, acesta nu și-a găsit nici astăzi finalitatea. Istoricul Andrei Pippidi a remarcat că, între evoluțiile privind chestiunea regalității desfășurate după 1990, acesta a rămas ca „una din acele împrejurări care se ivesc foarte rar în viața unei generații”⁷⁴. Problema monarhică a

⁶⁷ Ilie Păunescu, „Agenția France Press și adevărul”, în *Dreptatea*, 30 aprilie 1992.

⁶⁸ Carmen Dumitrescu, „Majestate, sunteți așteptat de 45 de ani”, art. cit.

⁶⁹ Nicoale Prelipceanu, „Anul acesta Paștele a fost sărbătoare națională”, art. cit.

⁷⁰ Barbu Cioculescu, „Speranța întrupată”, art. cit.

⁷¹ Raluca Stroe Brumariu, „Adevăratul drum”, în *România Liberă*, Anul L, Nr. 14677, Serie nouă – nr. 643, 5 mai 1992, p. 1.

⁷² Ion Cristoiu, „Un candidat la președinție: Regele Mihai”, în *Expres Magazin*, 23 aprilie-7 mai 1992.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ „Republică sau Monarhie – o problemă de seriozitate civică” (Dezbatere moderată de Dr. Andrei Pleșu și consemnată de Elena Ștefoi, la care au luat parte Dr. Andrei Pippidi, conferențiar

rămas un conglomerat de ipoteze, speculații și interpretări, în care vizita din aprilie 1992 ocupă un loc distinct. Evaluarea sa indică o victorie temporară și incertă⁷⁵ a aspirațiilor monarhiste, a dezvăluirii personalității Regelui sau a reconsiderării legitimității pierdute în urma abdicării forțate. Dacă integrăm și desfășurarea ulterioară a relațiilor dintre regalitate și autoritățile române, prin prisma polemicilor din societate, ajungem să considerăm pe de-a-ntregul evenimentul pus în discuție, drept *mit postcomunist*, caracterizat prin normalizare dubioasă, evoluție sinusoidală și resemnare generalizată⁷⁶.

Vizita Regelui Mihai din aprilie 1992 se prezintă astfel ca o construcție mitologică, deoarece înglobează o structură cu elemente de adevăr și / sau fictive în același timp, dispuse potrivit logicii imaginarului (istorice și politice). Evenimentul de la începutul anilor '90 a presupus sensuri simbolice multiple și a dispus de numeroase sisteme de interpretare. Alături de afișarea unui „cod” etic, se degajă astăzi un model de comportament, o logică a explicației lucrurilor, ce destăinuie un adevăr concret, real, care rămâne circumscris în societatea românească postcomunistă drept principiu călăuzitor, simplificat și integrator⁷⁷.

Bibliografie:

- ANDREESCU, Gabriel, „Scrisori” în *Revista 22*, Anul III, Nr. 23 (124), 12-18 iunie 1992, p. 2.
- ARACHELIAN, Vartan, „Repararea unei despărțiri dintre Rege și Patrie”, în *Cotidianul*, Anul II, Numărul 82 (247), 29 aprilie 1992, p. 2.
- ARONESCU, Sanda, „Regii sunt oglinda alcătuirii sufletului”, în *Ibidem*, Anul II, Nr. 81(246), 25 aprilie 1992, p. 2.
- ARTENIE, Tudor, SEVERIN, Constantin, IANCU, Vasile, „«Să ne trăiești, Măria Ta!»”, în *România Liberă*, Anul L, Nr. 14674, Serie nouă, nr. 640, 29 aprilie 1992, p. 3.
- BARBU, Daniel, *Republica absentă: Politică și societate în România postcomunistă*, Editura Nemira, București, 1999.
- BOIA, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, București, editura Humanitas, 1997.

universitar și cercetător principal, Dr. Răzvan Theodorescu, profesor universitar, Dan Berindei, membru al Academiei Române și președinte al secției de științe istorice, și Dr. Nicolae Șerban Tanașoca, conferențiar universitar), în *Dilema*, Anul I, Nr. 50, 24-30 decembrie 1993, pp. 6-7.

⁷⁵ Boyan Manchev, *Postcomunismul ca simptom*, în „Dilema Veche”, Anul IV, nr.198 - 25 noiembrie 2007.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ Lucian Boia, *op. cit.*, pp. 7-8.

BRĂTESCU, Liviu, CIUBOTARU, Ștefania (Coord.), *Monarhia în România – o evaluare: politică, memorie și patrimoniu*, Prefață de Adrian-Silvian Ionescu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2012

BUCUR, Marin, „Încoronarea României”, în *Cotidianul*, Anul II, Numărul 82 (247), 29 aprilie 1992, p. 2.

BUDUCA, Ioan, „Situatie poloneză, soluție spaniolă”, în *Cuvântul*, aprilie-mai 1992.

CIOCULESCU, Barbu, „Speranța întrupată”, în *Dreptatea*, 30 aprilie 1992.

CIOROIANU, Adrian, „Dezbateri de formă, indiferență de fond”, în *Sfera Politicii*, anul VIII (2000), nr. 81.

COMAN, Mihai, „La Ritualisation de la visite du Roi Mihai I à l'occasion des Pâques”, în *Analele Universității București, istorie 1993-1994*, pp. 79-89 apud Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, București, editura Humanitas, 1997.

CORNEA, Andrei, „Delir monarhic”, în *Revista 22*, Anul III, Nr. 19 (120), 15-21 mai 1992, p. 4.

COROAMĂ STANCA, Sorana, „Lacrimile Micului Prinț”, în *România Liberă*, Anul L, Nr. 14675, Serie nouă – nr. 641, 30 aprilie 1992, p. 5.

CRISTOIU, Ion, „Un candidat la președinție: Regele Mihai”, în *Expres Magazin*, 23 aprilie-7 mai 1992.

DUMITRESCU, Carmen, „Majestate, sunteți așteptat de 45 de ani”, în *Cotidianul*, Anul II, Numărul 81 (246), 25 aprilie 1992, p. 2.

DUMITRESCU, Carmen, „Mihai I nu și-a încălcat jurământul de credință și iubire pentru țara sa”, în *Cotidianul*, Anul II, Numărul 82 (247), 29 aprilie 1992, p. 6.

DUMITRESCU, Sorin, „Monarhul și monahul”, în *Ibidem*, Anul L, Nr. 14676, Serie nouă, nr. 642, 1 mai 1992, p. 1.

FOCȘENEANU, Eleodor, „Cetățenia Regelui Mihai I”, în *România Liberă*, Anul XLIX, Serie nouă, nr. 558, 31 decembrie 1991, pp. 1, 3.

GALLAGHER, Tom Gallagher, *Democrație și naționalism în România: 1989-1988*, trad. de Simona Ceaușu, Editura All Educational, București, 1999.

GRIGURCU, Gheorghe, „Regele și Învierea”, în *Dreptatea*, 30 aprilie 1992.

LIICEANU, Gabriel, „Câteva precizări despre logica lui «ex-»”, în *România Liberă*, Anul L, Nr. 14674, Serie nouă, nr. 640, 29 aprilie 1992, pp. 1,2.

MANCHEV, Boyan, *Postcomunismul ca simptom*, în „Dilema Veche”, Anul IV, nr.198, 25 noiembrie 2007.

MĂRCULESCU, Sorin, „Regele vindecător”, în *România Liberă*, Anul L, Nr. 14674, Serie nouă, nr. 640, 29 aprilie 1992, p. 3.

MURARU, Alexandru, *Cum supraviețuiește monarhia într-o republică? Regele Mihai, românii și regalitatea după 1989*, Prefață de Emil Hurezeanu, Curtea Veche Publishing, București, 2015.

NICULESCU, Adrian, „Dacă s-ar întoarce Coroana la București”, în *Revista 22*, Anul III, Nr. 17 (118), 1-7 mai 1992, p. 6.

NICULESCU, Adrian, „Și dacă ei nu se tem?”, în *Dilema*, Anul II, Nr. 100, 9-15 decembrie 1994, pp. 14-15.

NISTORESCU, Cornel, „Veniți acasă, oameni buni!”, în *Expres*, 28 aprilie-4 mai 1992.

NIȚELEA, Victor, „Republicanism și cooperativism”, în *Adevărul*, Serie nouă – anul III, nr. 642, 30 aprilie 1992, p. 3.

PALEOLOGU, Alexandru, „Adevărat a înviat”, în *Cotidianul*, Anul II, Nr. 81(246), 25 aprilie 1992, p. 2.

PAVEL, Dan, „Mai mult decât referendum”, *Revista 22*, Anul III, Nr. 17 (118), 1-7 mai 1992, p. 3.

PĂUNESCU, Ilie, „De Paștele acesta”, în *Dreptatea*, 24 aprilie 1992.

PĂUNESCU, Ilie, „Agenția France Press și adevărul”, în *Dreptatea*, 30 aprilie 1992.

PEPINE, Horațiu, „Unde vor duce limitările constituționale”, în *Revista 22*, Anul III, Nr. 17 (118), 1-7 mai 1992, p. 3.

PRELIPCEANU, Nicoale, „Anul acesta Paștele a fost sărbătoare națională”, în *Dreptatea*, 30 aprilie 1992.

SPANILY, Dan, „Neacordarea vizei MS Regelui – în atenția Consiliului Europei”, în *Cotidianul*, Anul V, Nr. 149 (1194), 29 iunie 1995.

STAN, Apostol, „Ne-am regăsit legitimitatea”, în *Cotidianul*, Anul II, Numărul 82 (247), 29 aprilie 1992, p. 2.

STOICIU, Liviu Ioan, „Prințul moștenitor la tronul României a înviat din basmele românilor”, în *Cotidianul*, Anul II, Numărul 83 (248), 30 aprilie 1992, p. 2.

STROE BRUMARIU, Raluca, „Adevăratul drum”, în *România Liberă*, Anul L, Nr. 14677, Serie nouă – nr. 643, 5 mai 1992, p. 1.

STROESCU STĂNIȘOARA, Nicoale, „În loc de prefață”, în *Majestate, nu pleca!*, Editura Anastasia, București, 1992, pp. 1-3.

SUCIU, Arthur Suciu, „Prefață”, în Alexandru Muraru, *Republica monarhică. Aportul familiei regale la integrarea euro-atlantică a României*, Editura Junimea, Iași, 2009.

ȘERBĂNESCU, Ilie, „Pe sub Arcul de Triumf”, în *Expres*, 28 aprilie – 4 mai 1992.

ȘERBĂNESCU, Tia, „Onoarea salvată”, în *România Liberă*, Anul L, Nr. 14675, Serie nouă, nr. 641, 30 aprilie 1992, p. 1.

ȘERBĂNESCU, Tia, „Contravizita”, în *România Liberă*, Anul L, Nr. 14676, Serie nouă, nr. 642, 1 mai 1992, p. 1.

UNCU, Daniel, „Mircea Ionescu Quintus: «Am înaintat de două ori proiectul de retrocedare a cetățeniei române, Regelui Mihai»”, în *România Liberă*, Anul LI, Nr. 14961, Serie nouă, nr. 927, 22 aprilie 1993, p. 3.

URICARIU, Doina, „Despre Suveranitate”, în *Dreptatea*, 6 mai 1992.

Majestate, nu pleca!, Editura Anastasia, București, 1992.

„Majestatea Sa va veni oricum în țară”, în *România Liberă*, Serie nouă ,nr. 1378, 6 octombrie 1994, p. 3.

„Andrei Pleșu ia poziție față de refuzul autorităților române de a permite Regelui Mihai accesul în propria țară”, în *România Liberă*, Serie nouă – nr. 1126, 10 decembrie 1993, p. 1.

„Republică sau Monarhie – o problemă de seriozitate civică”, dezbateri moderată de Dr. Andrei Pleșu și consemnată de Elena Ștefoi, la care au luat parte Dr. Andrei Pippidi, conferențiar universitar și cercetător principal, Dr. Răzvan Theodorescu, profesor universitar, Dan Berindei, membru al Academiei Române și președinte al secției de științe istorice, și Dr. Nicolae Șerban Tanașoca, conferențiar universitar, în *Dilema*, Anul I, Nr. 50, 24-30 decembrie 1993, pp. 6-7.

Monitorul Oficial nr. 122 din 29 mai 1948.

Legea privind dobândirea și pierderea cetățeniei române publicată în Monitorul Oficial nr. 16 din 19 ianuarie 1939.

Decretul-lege privind retragerea naționalității române a celor care aveau, peste hotare, purtări care încălcau fidelitatea față de propria țară, Monitorul oficial nr. 290 din 9 decembrie 1940.